

Milica Tošić*
Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet Niš
Doktorske studije

UDK 316.811 / .815:159.9.072
Оригинални научни рад
Примљен: 18. 10. 2011.

RAZLIKE U DOŽIVLJAJU KVALITETA BRAKA PARTNERA RAZLIČITOG STEPENA OBRAZOVANJA, RADNOG I FINANSIJSKOG STATUSA¹

Apstrakt

Problem istraživanja je ispitivanje razlika u doživljaju kvaliteta braka partnera različitog stepena obrazovanja, radnog i finansijskog statusa. Uzorak istraživanja je prigodan i sastavljen od 400 bračnih partnera, tj. 200 bračnih parova. Podaci o obrazovanju, radnom i finansijskom statusu prikupljeni su upitnikom o sociodemografskim varijablama sačinjenim za potrebe istraživanja, dok je kvalitet braka operacionalizovan skalom uzajamne bračne prilagođenosti – DAS (Dyadic Adjustment Scale, Spanier, 1979). Rezultati pokazuju da nema razlike u doživljaju kvaliteta braka zavisno od obrazovanja bračnih partnera. Čak ni velike razlike u stepenu obrazovanja između partnera ne dovode do razlika u doživljaju kvaliteta braka. Kada je reč o zaposlenosti bračnih partnera rezultati pokazuju da su nezaposlene žene zadovoljnije u braku, dok kod muškaraca nema razlike u doživljaju kvaliteta braka zavisno od vlastitog radnog statusa. Međutim, u dijadama u kojima radi žena a muž je nezaposlen niži je doživljaj kvaliteta braka partnera. Na kraju, penzioneri imaju značajno niži doživljaj kvaliteta braka u odnosu na sve ostale ispitanike. Pored podele rada na poslu i podele rada u domaćinstvu značajna je za percepciju kvaliteta bračnih odnosa, te je kvalitet braka viši kod partnera koji podelu kućnih poslova percipiraju kao pravednu i koji su zadovoljni učešćem partnera u kućnim poslovima. Na kraju, ekonomski stres dovodi do razlika u doživljaju kvaliteta bračnih odnosa jer partneri koji smatraju da nemaju dovoljno novca za svoje potrebe imaju značajno niži procenjeni kvalitet braka. Sa druge strane, visoki prihodi takođe mogu voditi do razlika jer smanjuju koheziju i slaganje partnera.

Uvod

Brak je pored srodstva jedna od najstarijih univerzalnih ustanova u ljudskoj zajednici i podrazumeva društvenu, versku i zakonsku zajednicu muža i žene, uz imanje u vidu savremenih promena u formalno-pravnom izjednačavanju bračne i vanbračne veze, kao i tendencije legalizacije brakova istog pola u nekim razvijenim zemljama Zapada (Milić, 2001). Brak je osnovan od strane ljudskog društva s ciljem da kontroliše i reguliše seksualni život ljudskog bića i podrazumeva društveno odobrenu seksualnu i ekonomsku uniju između žene i muškarca, i društveno odobren

¹ Rad je nastao u okviru rada na projektu br. 179002 koji finansijski podržava Ministarstvo prosvete i nauke.

* Stipendista Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije, angažovana na naučno-istraživačkom projektu broj 179002, koji finansijski podržava Ministarstvo prosvete i nauke.

način stvaranja porodice (prema Ubesequera i Jiagiang, 2008). I ne samo da predstavlja osnovu porodice, već u složenoj porodičnoj dinamici, bračni odnos i njegov kvalitet nastavlja da bude jezgro porodice i ključni element u određivanju kvaliteta porodičnog života (Pimentel, 2000).

Kvalitet braka je važna tema sociologije i psihologije, budući da su uzroci kvaliteta bračnih odnosa mnogostruki, a posledice važne i za bračne partnere, decu, kao i za društvo u najširem smislu. Proučavanje literature otkriva veći broj raznovrsnih pristupa definisanju i merenju koncepta kvaliteta braka. Prvobitno se kvalitet bračnih odnosa shvatao isključivo kao zadovoljstvo u braku. Po ovom shvatanju, kvalitet braka je subjektivni osećaj sreće i zadovoljstva koji doživljava partner u interakciji sa drugim partnerom. Kao odgovor na ozbiljne kritike ovakvog određenja, Spanier (Spanier, 1976) kvalitet bračnih odnosa definiše na nov način, kao međusobnu prilagođenost bračnih partnera. Međutim, ni ovo određenje nije bez nedostataka, a glavni nedostatak se nalazi u činjenici da prilagođenost predstavlja samo jedan aspekt ili preduslov za kvalitet bračnih odnosa i da je kvalitet braka širi pojam koji obuhvata prilagođenost, ali i druge dimenzije. Konačno, treći pravac u određenju kvaliteta braka i nov način ispitivanja pokušavaju objediniti prethodna dva, te se kvalitet braka definiše kao partnerova procena kvaliteta bračnih odnosa (Norton, 1983), a pri oceni partneri procenjuju i opšti kvalitet partnerskih odnosa i kvalitet odnosa prema nizu pojedinačnih dimenzija kao što su: komunikacije, seksualno ponašanje i slično.

Bez obzira na način definisanja kvaliteta bračnih odnosa veliki se broj istraživanja bavi varijablama koje utiču na kvalitet braka. Sve te odrednice moguće je svrstati prema različitim teorijskim modelima iz kojih proizlaze. Obradović i Čudina Obradović (1998) smatraju da se u najširem smislu odrednice kvaliteta bračnih odnosa mogu podeliti na: karakteristike bračnih partnera (osobine ličnosti, pol, obrazovanje partnera i sl.), karakteristike braka (redosled braka, trajanje i etape braka, podela kućnih obaveza i moći i dr.), interpersonalne odnose u braku ili bračne procese (ljubav, veština komunikacije, seksualni odnosi, sukobi i zlostavljanje) i uže i šire bračno okruženje (struktura porodice u detinjstvu, deca u braku, rad izvan porodice, ekonomske i političke prilike u kojima živi porodica i razni oblici stresa). U svakom slučaju veliki je broj faktora koji mogu delovati na kvalitet braka, i za većinu navedenih činilaca postoje studije koje potvrđuju njihov značaj.

Kada je reč o obrazovanju partnera, utvrđena je njegova prediktivna vrednost za stabilnost i doživljaj kvaliteta braka (Obradović i Čudina Obradović, 1998), a nalazi su donekle kontradiktorni. U ovoj oblasti najčešće su rađena istraživanja bračne homogenosti stepena obrazovanja, koja u obzir uzimaju istovremeno obrazovanje oba supružnika. Nalazi ukazuju da se bračni partneri višeg stepena obrazovanja rastaju ređe od onih nižeg stepena formalnog obrazovanja, te da se partneri podjednakog stepena obrazovanja takođe rastaju ređe od partnera različitog stepena obrazovanja. Istraživanja ove vrste uglavnom ukazuju na to da obrazovna homogamija jeste u pozitivnoj korelaciji sa bračnom stabilnošću (Jalovaara, 2003, Weiss i Willis, 1997, prema Kippen i Yu, 2009). Sličnost u obrazovanju ukazuje na sličnosti u interesovanjima, usvojenim vrednostima i interesima, i kao takva, povećava dobit od braka (prema Lewin, 2005). Openhajmer (Oppenheimer, 1997, prema Lewin, 2005) tvrdi da sličnost supružnika po obrazovanju, a i koristi od većih prihoda, brak čini kvalitetnijim, a čak i da simetrija u međusobnoj zavisnosti povećava dobit od braka za oba supružnika. Slično ovome ukazuje se da heterogamija u pogledu obrazovanja

partnera ima važne konsekvence na rizik od poremećaja u braku i veći rizik od razvoda. Parovi u kojima je žena više obrazovana od muža su posebno problematični (Butterworth et al. 2008, prema Kippen i Yu, 2009) i imaju 28% veće šanse da se razvedu nego parovi gde su partneri istog nivoa obrazovanja. Iako manje dramatična, situacija nije bolja ni kada je suprug obrazovaniji od žene. (Tzeng, 1992, prema Hallilan, 2000).

Sa druge strane, za obrazovanje i obrazovnu homogamiju ne može se reći da je garancija za srećan brak i veza između obrazovanja i bračne stabilnosti ne može biti potpuno linearna. Kembel (Campbell et al., 1976, prema Hallinan, 2000) na primer, nalazi da su osobe sa fakultetskim obrazovanjem manje zadovoljne svojim brakom nego osobe bez visoke stručne spreme. Slično, Tzeng (1992, prema Hallinan, 2000) pokazuje da žene koje imaju najmanje srednju školu imaju za 30% manju verovatnoću da se razvedu nego žene koje imaju manje od srednješkolskog obrazovanja, a efekat je još veći za žene koje imaju visokoškolsko obrazovanje, koje i dokazano imaju više stope odvajanja od žena sa osnovnim obrazovanjem (Houseknecht & Spanier, 1980, prema Larson i Holman, 1994). Naime, obrazovanje žena poboljšava njihov položaj na tržištu rada, čime se smanjuje njihova ekonomska zavisnost od muževa, te i njihova korist od braka (Becker, 1981, prema Lewin, 2005). Takođe, visoko obrazovani parovi imaju veću verovatnoću da će imati manje definisane bračne uloge, što povećava verovatnoću nesuglasica (Becker i dr 1977, prema Kippen i Yu, 2009).

Budući da je sve do sedamdesetih godina muž bio zadužen za rad, dok je žena bila pre svega domaćica, postavlja se pitanje značaja zaposlenosti partnera na kvalitet braka, kako partnera pojedinačno, tako i različitih kombinacija zaposlenosti muža i žene u zajednici.

U skladu sa očekivanim, kada je suprug nezaposlen postoje nalazi o nižem stepenu bračnog prilagođavanja, siromašnijim bračnim komunikacijama, kao i nižem zadovoljstvu i harmoniji u porodičnim odnosima (Larson, 1984).

Sa druge strane, dramatično povećanje broja žena u radnoj snazi poslednjih decenija izazvalo je široko rasprostranjene kontroverze oko njenih efekta na bračni odnos. Jedna linija razmišljanja tvrdi da zaposlenost žene jeste povezana sa njenim većim osećanjem zadovoljstva životom (Hoffman, 1989, prema Rogers, 1996) što se dalje odražava na celokupno bračno i porodično funkcionisanje. Trend ka većem deljenju ekonomske uloge povećava moć žena u bračnim odnosima i može imati za posledicu povećanje kvaliteta braka kroz unapređenje ravnopravnosti u braku (Blumstein i Schwartz, 1983; Scanzoni 1972, 1978, prema Rogers i Amato, 2000). Zaposlenost žena takođe može biti pozitivna u vezi sa kvalitetom braka jer ekonomski doprinos žena smanjuje opšte osećanje ekonomskog stresa za koji je pokazano da ima konzistentne štetne efekte na interakciju bračnih partnera i kvalitet braka (Voydanoff, 1990).

Druga škola smatra da postoji nešto nerazdvojivo sa samom zaoslenošću udatih žena što služi da destabilizuje brak. Zaposlenost žene može da poveća bračne razdore u meri u kojoj remeti tradicionalne odnose snaga, a na osnovu muževljeve uloge kao primarnog hranioca porodice (Hood 1983, Thompson i Walker, 1989, prema Rogers i Amato, 2000). Naime, sa zaposlenošću žene kvalitet braka može se smanjivati zbog pada relativnog ekonomskog doprinosa muža i njegovog zadovoljstva u braku (prema Greenstein, 1995), ali i usled povećanja osećanja žena da

su preopterećene i sukobljene sa različitim ulogama (prema Rogers i Amato, 2000), kao i podizanjem svesti žena o nejednakosti podele rada u domaćinstvu (Booth et al., 1984.).

S obzirom na ogromno povećanje participacije žena u radnoj snazi pitanje podele rada u domaćinstvu je važna tema sociologa, posebno jer se čini da podela rada u domaćinstvu ima tendenciju da bude relativno tradicionalna, to jest, da žena obavlja daleko veći procenat kućnih poslova nego što to čini njen muž i u domaćinstvima u kojima je žena zaposlena sa punim radnim vremenom (Rogers i Amato, 2000), pa i kada zarađuje više od svog muža (Atkinson & Boles, 1984, prema Greenstein, 1996), ili čak i u domaćinstvima gde muž nije zaposlen (Brayfield, 1992, prema Greenstein, 1996). Sa dramatičnom promenom učešća žena u radnoj snazi i kulturnih normi u vezi rodnih uloga od šezdesetih i sa neuspehom muškaraca da preuzmu jednak deo posla u domaćinstvu, nije iznenađujuće da je podela kućnih poslova postala ključni izvor sukoba i povod razvoda u mnogim savremenim brakovima (Greenstein, 1996). Pritom, važno je istaći nalaz da je percepcija pravednosti podele rada u domaćinstvu bolji prediktor bračnog sukoba nego što je stvarni stepen te nejednakosti. Naime, neka istraživanja pokazuju da žene, iako obično rade više domaćih poslova od svojih muževa, nisu nezadovoljne podelom kućnih poslova, ne doživljavaju podelu kao nepravednu i često ne primećuju svoj dodatni rad (prema Kroska, 2003). Međutim, ako se podela rada doživljava kao nepravedna, onda se negativne posledice za brak mogu manifestovati i to, na više načina. Žene koje doživljavaju podelu posla u kući kao nepravednu sklonije su da izveštavaju o češćim bračnim konfliktima (Kluwer, et al., 1996, prema Lavee i Katz, 2002) i manjem bračnom zadovoljstvu (Blair, 1993, Greenstein, 1996), Želja za većim učestvovanjem muža u porodičnim poslovima negativno je povezana sa ličnim zadovoljstvom i zadovoljstvom porodičnim životom žene (Pina i Bengtson, 1993), može voditi do viših nivoa depresije kod žena (Ross et al., 1983, prema Blair i Johnson, 1992), a Suitor (Suitor, 1991 prema Blair, 1998) čak nalazi da je zadovoljstvo podelom rada u domaćinstvu veći prediktor i odrednica bračne sreće nego što su starost, obrazovanje ili zaposlenost supruge.

I pojedine varijable koje se mogu podvesti pod pojam bračnog okruženja, a povezane su sa obrazovanjem i zaposlenošću partnera, a još više njihov subjektivni doživljaj među kojima su finansijski problemi (Menaghan, 1991), ekonomske teškoće (Lorenz, 1991) i siromaštvo i ekonomska beda (Conger et al., 1999) (prema Čudina Obradović i Obradović, 2006) imaju negativan uticaj na doživljaj kvaliteta bračnih odnosa. Objektivne ekonomske teškoće ili subjektivna procena svog statusa na takav način (ekonomski stres) negativno deluje ne samo na bračne partnere, već pod njihovim dejstvom partneri postaju neadekvatni i u svojoj roditeljskoj ulozi, porodica prestaje da bude mesto koje uliva sigurnost i smanjuje se nadzor nad životom i razvojem dece. Takođe, studije ukazuju na pozitivan odnos između ekonomskih pritisaka i bračnih sukoba i bračne hostilnosti, pa i agresivnosti što sve povećava verovatnoću bračne nestabilnosti i slabljenja zadovoljstva porodičnim životom (prema Čudina Obradović i Obradović, 2006). Veliki broj istraživačkih podataka govori o znatnom uticaju ekonomskih teškoća, povećanoj ekonomskoj nesigurnosti i prilagođavanja na sniženi ekonomski standard na porodične procese, ponašanje članova porodice i međusobne odnose.

Metodološki pristup

Ciljevi i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi da li postoje razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa zavisno od obrazovanja i zaposlenosti bračnih partnera, kao i zavisno od finansijskog i stambenog statusa porodice.

Na osnovu ovako formulisanog cilja, tj. problema istraživanja postavljene su sledeće hipoteze:

- postoje razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa zavisno od obrazovnog nivoa bračnih partnera;
- postoje razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa zavisno od radnog statusa bračnog partnera;
- postoje razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa zavisno od percepcije pravednosti podele domaćih poslova između partnera;
- postoje razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa zavisno od finansijskog statusa porodice.

Varijable i instrumenti istraživanja

Obrazovanje i zaposlenost bračnih partnera, percepcija pravednosti podele kućih poslova između partnera i finansijski status su nezavisne varijable u istraživanju, a podaci o navedenim varijablama prikupljeni su Upitnikom o sociodemografskim varijablama sačinjenim za potrebe istraživanja.

Kvalitet braka je definisan kao uzajamna prilagodjenost bračnih partnera i obuhvata sledeće aspekte: zadovoljstvo u braku, slaganje para, koheziju para i izražavanje emocija. Kvalitet bračnih odnosa će se operacionalizovati preko Skale uzajamne prilagodjenosti partnera – DAS (*Dyadic Adjustment scale*, Spanier, G., 1979). DAS skala je namenjena proceni kvaliteta braka i sadrži 32 stavke kojima se meri prilagodjenost partnera u različitim područjima života. Rezultat u upitniku može se izraziti kao zbir bodova svih odgovora ili kao rezultat na pojedinim subskalama. Ukupni rezultat odnosi se na kvalitet braka i veći rezultat u većini pitanja znači i viši kvalitet i bolju uzajamnu prilagodjenost partnera, pri čemu, skala ima teoretski raspon od 0 do 151. Rezultati po subskalama govore o meri zadovoljstva u braku (DS – dyadic satisfaction), koheziji para (Dcoh – dyadic cohesion), slaganju para (Dcon – dyadic consensus) i izražavanju emocija (AE – affectional expression). Zadovoljstvo brakom pre svega podrazumeva odsustvo razmišljanja o razvodu i zadovoljstvo postojećim odnosima, kohezija para se odnosi se na zajedničko provođenje slobodnog vremena, *slaganje para* predstavlja slaganje partnera oko religije, prijatelja, rođaka, filozofije života i slično i subskala *izražavanje emocija* se odnosi na izražavanje emocija i seksualne odnose. Spanier saopštava da skala ima visoku pouzdanost (alfa = 0.96). Pouzdanost subskala je takođe visoka (DS-0.94, Dcon-0.90, Dcoh-0.86, AE-0.73). Takođe, potvrđena je diskriminativna valjanost skale jer su se odgovori razvedenih ispitanika i onih u braku za sve stavke razlikovali značajno uz rizik manji od 1% ($p < 0.001$). Konstruktna valjanost potvrđena je korelacijom od 0.86 za venčane i 0.88 za

razvedene ispitanike sa Skalom bračne prilagodjenosti Lockea i Wallacea (Marital Adjustment Scale – MAS) (Spanier, 1979).

Uzorak

Ispitivanje je sprovedeno na prigodnom uzorku ispitanika. Uzorak je sastavljen od 400 bračnih partnera, tj. 200 bračnih parova (suprug i supruga) sa teritorije Niša. Partneri su uz test od istraživača dobijali uputstvo, a i garanciju anonimnosti podataka uz obrazloženje da će podaci biti korišćeni isključivo u istraživačke svrhe. Budući da tema braka može biti delikatna, bračni partneri su dobili zasebne testove i bele koverte u kojima su popunjene testove vraćali, uz jedini zahtev da u dogovoru sa parterom stave istu šifru pri popunjavanju testa.

Rezultati i diskusija

Pre svega iznećemo podatke dobijene postupkom deskriptivne statistike, koji se odnose na sociodemografske koji su obuhvaćeni istraživanjem, a mogu biti od koristi za bolje razumevanje kasnijih nalaza i opis uzorka.

Što se tiče obrazovanja najveći broj ispitanika ima završenu srednju školu (113), zatim su po zastupljenosti u uzorku fakultetski obrazovani pojedinci (102) i pojedinci sa višom školom (51), a u vrlo malom broju pojedinci sa osnovnom školom (8) i kvalifikovani radnici (18), ili pak pojedinci se akademskim obrazovanjem: magistri i doktori nauka (8). Takođe, najveći broj pojedinaca je u radnom odnosu (284, od toga 138 muškaraca i 146 žena), određen broj njih je nezaposlen (70, 39 muškaraca, 31 žena), a najmanje je penzionera (38, 23 muškaraca i 15 žena) i domaćica (8). Što se stambenog statusa partnera tiče, većina partnera živi u svom stanu ili kući (278), zatim su po broju zastupljeni partneri koji žive u zajednici sa roditeljem jednog od njih (101), a najmanje je podstanara (18). Kada je reč o finansijskom statusu partnera, ekonomsko stanje se dosta pravilno raspoređuje u populaciji. Najmanji je broj bračnih partnera sa primanjima ispod 15,000 dinara (15) i preko 100,000 dinara (34), a najveći broj onih koji imaju prosečna primanja od 30,000 – 60,000 dinara (173 ispitanika).

U Tabeli 1 prikazani su podaci o teorijskom i empijskom rasponu skorova na subskalama i skali kojom je meren kvalitet bračnih odnosa. Iz tabele se vidi da nema većih odstupanja empirijskih, dobijenih, skorova u odnosu na teorijske raspone. Pored toga u Tabeli 3 su prikazani i podaci o prosečnoj proceni kvaliteta bračnih odnosa dobijenih na našem uzorku bračnih partnera. U odnosu na teorijski raspon skale koja meri kvalitet braka od 0–151, bračni partneri daju procenu kvaliteta bračnih odnosa koja prosečno iznosi $AS = 109,25$. Ovo bi zapravo moglo da znači da u proseku ljudi koji ostaju, tj. jesu u braku, svoj brak doživljavaju kao prilično kvalitetan.

Tabela 1. Teorijski i empirijski raspon skorova dobijenih DAS skalom i prosečna procena kvaliteta bračnih odnosa i njegovih aspekata na ukupnom uzorku.

DAS – skala	Teorijski raspon skorova		Empirijski raspon skorova		Prosečna izraženost	
	Min	Max	Min	Max	AS	SD
Zadovoljstvo u braku – DS	0	50	1	49	36,78	7,50
Bračna kohezija – DCoh	0	24	0	24	16,15	5,40
Slaganje para – DCon	0	65	0	65	47,20	10,52
Izražavanje osećanja – AE	0	12	0	12	8,92	2,50
Kvalitet braka – DAS	0	151	12	148	109,05	23,32

Takođe, budući da se DAS skala, do sada retko koristila na našoj populaciji, i ne postoje podaci o njenoj pouzdanosti, u našem istraživanju proverili smo pouzdanost skale. Rezultati pokazuju da skala ima vrlo visoku pouzdanost (Cronbach alfa = ,953). I pouzdanost subskala je visoka (DS = ,900; Dcoh = ,805; Dcon = ,913; AE = ,653). U narednoj Tabeli 2 prikazani su rezultati o pouzdanosti skale dobijeni na našem uzorku (N = 400), i podaci o pouzdanosti koje navodi autor (Spanier, 1976).

Tabela 2. Pouzdanost skale (i subskala) uzajamne prilagođenosti partnera (DAS).

Pouzdanost	DS		DCoh		DCon		AE		DAS	
	Cronbachs α	N	α	N	α	N	α	N	α	N
Spanier	,94	10	,81	5	,90	13	,73	4	,96	32
Rezultati	,900	10	,805	5	,913	13	,653	4	,953	32

Kada je reč o razlikama u doživljaju kvaliteta braka zaviso od obrazovanja, u našem istraživanju nije se pokazalo da postoji razlika u doživljaju kvaliteta braka između pojedinaca različitog obrazovnog nivoa.

Tabela 3. Prosečna procena kvaliteta bračnih odnosa u odnosu na obrazovanje pojedinca.

Obrazovanje pojedinca	DS	DCoh	DCon	AE	DAS
	AS	AS	AS	AS	AS
Osnovna škola	39,38	17,88	49,25	8,88	115,38
KV, VKV radnik	35,67	16,39	46,78	9,50	108,33
Srednja stručna sprema	36,81	16,32	47,42	8,89	109,44
Viša škola	38,14	17,25	48,65	9,22	113,25
Fakultet	36,23	15,08	46,21	8,79	106,30
Magistratura, doktorat nauka	34,12	15,87	43,88	8,38	102,25
Total	36,78	16,15	47,20	8,92	109,05

U Tabeli 3 prikazane su prosečne procene kvaliteta braka i njegovih aspekata kod ljudi različitog stepena obrazovanja. Iz date tabele se može videti da je procenjeni kvalitet braka najveći kod pojedinaca sa završenom osmogodišnjom školom, a najmanji kod bračnih partnera visokog obrazovanja: fakultetski obrazovanih i magistara i doktora nauka. Ovi podaci se mogu objasniti time da obrazovaniji pojedinci imaju veća očekivanja od braka i partnera, a samim tim i veću mogućnost razočaranja. Takođe, obrazovaniji pojedinci češće i procenjuju svoje odnose i svesniji su različitih alternativa i mogućnosti. Nisko obrazovanje, sa druge strane,

verovatno ima za posledicu i nizak nivo aspiracije i slabije mogućnosti te se lakše zadovoljavaju ili prilagođavaju postojećim.

Međutim, uprkos ovakvom nalazu, razlike između grupa različitih po obrazovanju nisu tolike da bi bile statistički značajne, kao što se to može videti iz Tabele 4.

Tabela 4. Razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa.

<i>Obrazovanje pojedinca</i>		
	F	Sig.
DS	,916	,471
DCoh	1,456	,203
DCon	,616	,688
AE	,467	,801
DAS	,882	,493

Tabela 5. Razlike u proceni kvaliteta bračnih u odnosu na obrazovanje pojedinca (F-test) odnosa zavisno od obrazovanja bračnog partnera (F-test).

<i>Obrazovanje supruge/e</i>		
	F	Sig.
DS	,502	,775
DCoh	,755	,583
Dcon	,796	,553
AE	,330	,895
DAS	,681	,638

Slično ovome, ne postoji statistički značajna razlika u doživljenom kvalitetu braka među grupama partnera različitih po obrazovanju njihovog supruge/e (Tabela 5). To bi zapravo značilo da ni stepen vlastitog obrazovanja, ni obrazovanje partnera ne utiču statistički značajno ni na jedan aspekt kvaliteta braka.

Budući da su uzorak činili bračni parovi, i da smo istovremeno imali podatke o stepenu obrazovanja oba partnera, bili smo u prilici da ispitamo da li postoje razlike u kvalitetu bračnih odnosa kod pojedinaca koji su u braku sa partnerom istog obrazovnog nivoa od onih koji su u braku sa partnerom različitog nivoa obrazovanja.

Tabela 6. Razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa kod partnera gde su bračni partneri istog i različitog nivoa obrazovanja (T-test).

<i>Odnos obrazovanja partnera</i>					
Skala	<i>Partneri istog nivoa obrazovanja</i>		<i>Partneri se veliom razlikom u nivou obrazovanja</i>		Sig.
	AS	SD	AS	SD	
DS	37,06	7,45	36,02	8,24	,343
Dcoh	16,24	5,45	16,33	5,77	,904
Dcon	47,50	10,29	46,65	10,35	,571
AE	8,98	2,50	8,87	2,65	,760
DAS	109,78	22,97	107,87	24,79	,573

Iz Tabele 6 se zapravo vidi da nema razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa između osoba sa istim nivoom obrazovanja i osoba koje su u braku sa partnerom

različitog nivoa obrazovanja, tj. gde je jedan partner fakultetski obrazovan, a drugi ima najviše srednju stručnu spremu.

Parove koji su isti ili slični po nivou obrazovanja možemo dalje podeliti na one u kojima su supružnici nižeg obrazovnog nivoa (najviše do nivoa srednje stručne spreme) i one gde su oba partnera visoko obrazovana (viša škola, fakultet i magistar i doktor nauka).

Tabela 7. Razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa između parova nižeg i višeg nivoa obrazovanja (T-test).

Obrazovanje bračnog para					
Skala	<i>Oba partnera nižeg obrazovanja (do sss)</i>		<i>Oba partnera imaju više ili visoko obrazovanje</i>		Sig.
	AS	SD	AS	SD	
DS	37,04	7,89	37,27	6,42	,792
Dcoh	16,41	5,48	15,82	5,22	,350
Dcon	47,61	10,37	47,27	10,64	,785
AE	8,95	2,55	9,02	2,30	,811
DAS	110,01	23,75	109,38	21,86	,817

Rezultati naime ukazuju da nema statistički značajne razlike u doživljenom kvalitetu braka i drugim njegovim aspektima između parova u kojima su supružnici nižeg obrazovnog nivoa, najviše do nivoa srednje stručne spreme od onih gde su oba partnera visoko obrazovana.

Tabela 8. Razlika u preoceni kvaliteta braka kod žena u odnosu na to ko je od partnera obrazovaniji (T-test).

Ko je obrazovaniji?			
Skala	<i>Supruga</i>	<i>Suprug</i>	Sig.
	AS	AS	
DS	36,08	35,49	,745
Dcoh	15,49	16,11	,618
Dcon	46,22	45,68	,835
AE	8,57	8,81	,684
DAS	106,35	106,09	,963

Tabela 9. Razlika u proceni kvaliteta braka kod muškaraca u odnosu na to ko je od partnera obrazovaniji (T-test).

Ko je obrazovaniji?			
Skala	<i>Supruga</i>	<i>Suprug</i>	Sig.
	AS	AS	
DS	38,05	36,17	,216
Dcoh	16,65	15,89	,490
Dcon	49,24	46,45	,209
AE	9,32	8,74	,262
DAS	113,27	107,26	,214

Što se tiče brakova u kojima su partneri različiti po stepenu obrazovanja, nadalje smo dobili da ne postoji statistički značajna razlika u doživljenom kvalitetu braka

i njegovih aspekata zavisno od toga ko je od partnera obrazovaniji, i to ni kod žena ni kod muškaraca (tabele 8 i 9).

Na osnovu svega rečenog moglo bi se reći da u ovom istraživanju, razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa u odnosu na obrazovanje bračnih partnera nisu statistički značajne. Čak i veća razlika u stepenu obrazovanja bračnih partnera, nezavisno ko je od partnera obrazovaniji, nije povezana sa procenom kvaliteta bračnih odnosa, ni muškaraca ni žene. Ovaj podatak se može objasniti time da pojedinci kojima je obrazovanje partnera bitno, biraju partnera u skladu sa tim svojim kriterijumom. Ali mnogi pojedinci koji su u brakovima sa partnerom različitim po nivou obrazovanja nisu manje zadovoljni iz razloga što su i pri izboru partnera imali drugačije prioritete i želje. To mogu biti: fizička privlačnost, određeni sistem vrednosti, stavovi, ciljevi i životni stil partnera, način voljenja i slično, te formalnom obrazovanju ne pridaju poseban značaj i on nema uticaj na kasniji kvalitet bračnih odnosa.

Jedna od hipoteza u našem istraživanju odnosila se na razlike u doživljaju kvaliteta bračnih odnosa zavisno od zaposlenosti bračnih partnera. U odnosu na vlastitu zaposlenost, pokazalo se da nema statistički značajnih razlika u doživljenom kvalitetu bračnih odnosa zavisno od toga da li je pojedinac zaposlen ili ne. Ovo je rezultat koji se odnosi zajedno na ispitanike oba pola, pri čemu su slični rezultati dobijeni i na poduzorcima muškaraca i žena posebno, s tom razlikom da je kod žena dobijena razlika na subskalama zadovoljstvo u braku i izražavanju osećanja u odnosu na vlastitu zaposlenost (Tabela 10). Naime, statistički je veće zadovoljstvo brakom i razmena osećanja nezaposlenih žena nego onih koje su u radnom odnosu, dok na ostalim subskalama nema statistički značajnih razlika u proceni bračnih odnosa zavisno od radnog statusa, kao ni kod muškaraca i na celom uzorku.

Tabela 10. Razlike u preoceni kvaliteta bračnih odnosa kod žena u odnosu na radni status (T-test).

Radni status žene					
Skala	<i>U radnom odnosu</i>		<i>Nezaposlen/a</i>		Sig.
	AS	SD	AS	SD	
Zadovoljstvo u braku	35,73	7,93	39,65	5,52	,010
Izražavanje osećanja	8,68	2,61	9,74	1,69	,033

S obzirom na radni status pojedinca nađeno je da jedino penzioneri imaju niži doživljaj kvaliteta bračnih odnosa i od pojedinaca koji su zaposleni i od onih koji nisu u radnom odnosu. Naime, i pojedinci koji su u radnom odnosu i nezaposleni imaju značajno viši doživljeni kvalitet braka nego penzioneri i jedino se ne razlikuju u pogledu bračne kohezije, što je i očekivano, jer se ova subskala odnosi na zajedničko provođenje slobodnog vremena, što je karakteristično za penzionere. Zadovoljstvo brakom je niže kod penzionera, ali samo u odnosu na one koji su u radnom odnosu, dok je slaganje parova i izražavanje osećanja manje kod penzionera u odnosu na obe grupe, i zaposlene i nezaposlene. Takav podatak je logičan i može se objasniti dužinom braka i starošću samih partnera budući da doživljeni kvalitet braka opada sa trajanjem braka i starošću partne-

ra. Pored toga, tome mogu da doprinesu i problemi starenja, bolest, smanjena primanja usled penzionisanja i slično.

Tabela 11. Razlika između penzionera i partnera u radnom odnosu u doživljaju kvaliteta braka.

Radni status pojedinca			
Skala	<i>U radnom odnosu</i>	<i>Penzioner/ka</i>	Sig.
	AS	AS	
DS	37,00	34,03	,017
Dcoh	15,98	15,08	,335
Dcon	47,59	42,55	,005
AE	8,98	7,74	,026
DAS	109,55	99,39	,010

Tabela 12. Razlika između penzionera i nezaposlenih partnera u doživljaju kvaliteta bračnih odnosa.

Radni status pojedinca			
Skala	<i>Nezaposlen/a</i>	<i>Penzioner/ka</i>	Sig.
	AS	AS	
DS	37,36	34,03	,052
Dcoh	17,21	15,08	,071
Dcon	47,70	42,55	,031
AE	9,27	7,74	,009
DAS	111,54	99,39	,024

Slični podaci dobijeni su i kada se ispitivala razlika u doživljaju kvaliteta braka zavisno od zaposlenosti bračnog partnera. Jedino je procena kvaliteta braka niža u slučaju kada je partner penzioner dok nije bilo razlika u proceni kvaliteta braka, ni kod muškaraca ni kod žena, zavisno od toga da li je njihov partner zaposlen ili ne.

Međutim, budući da smo istraživanjem obuhvatili bračne partnere bili smo u prilici da ispitamo ne samo kako radni status pojedinca ili bračnog partnera utiče na procenu kvaliteta braka već i uticaj različitih kombinacija radnog statusa bračnih partnera. Naši nalazi ukazuju da najbolju procenu vlastitog braka daju pojedinci iz brakova u kojima su oba partnera nezaposlena; nakon njih, oni gde su oba partnera u radnom odnosu; a tek nakon njih i bračni partneri gde je jedan zaposlen a drugi nije. Pri tome, viši doživljaj kvaliteta braka imaju i muškarci i žene kada u dijadi suprug radi, a supruga je nezaposlena, nego u obrnutoj situaciji kada žena radi, a muž je nezaposlen. Penzioneri imaju procenjeni najniži kvalitet braka i njegovih aspekata.

Tabela 13. Razlika u proceni kvaliteta bračnih odnosa između partnera u radnom odnosu i nezaposlenih (T-test).

Radni status partnera					
Skala	Oba partnera u radnom odnosu		Oba partnera nezaposlena		Sig.
	AS	SD	AS	SD	
DS	37,72	6,50	41,91	5,33	,004
DCoh	16,18	5,03	19,59	3,19	,000
DCon	48,50	9,14	52,32	9,19	,063
AE	9,15	2,11	10,77	1,31	,000
DAS	111,55	20,13	124,59	16,69	,004

Konkretno, postoji statistički značajna razlika u doživljaju kvaliteta braka između partnera iz brakova u kojima su oboje u radnom odnosu i onih gde su i suprug i supruga nezaposleni. Iz Tabele 13 se vidi da je zadovoljstvo u braku, bračna kohezija i izražavanje osećanja veće među nezaposlenim bračnim parovima nego partnerima koji su u radnom odnosu. Jedino nema razlike u aspektu braka koji se odnosi na slaganje partnera. Ovakav nalaz je donekle logičan i objašnjiv time da su neki od takvih parova relativno kratko u braku, mladi su i u potrazi za poslom, te je usled kraćeg bračnog staža veći doživljaj kvaliteta braka. Pored toga, oni imaju dosta slobodnog vremena, nisu opterećeni poslovnim problemima što sve može pozitivno da utiče na njihovo funkcionisanje kao dijade.

U slučaju kada je jedan od partnera zaposlen, nema statistički značajne razlike u proceni kvaliteta braka, i to ni kod muškaraca ni kod žena, u slučaju parova gde je supruga nezaposlena a suprug zaposlen od onih gde su oba partnera u radnom odnosu. Međutim, iz Tabele 15 se vidi da, u obrnutoj situaciji, kada je suruga u radnom odnosu a suprug nezaposlen postoji statistički značajna razlika. Partneri u brakovima u kojima je suprug nezaposlen a supruga zaposlena imaju niži ukupni doživljeni kvalitet braka, manje zadovoljstvo u braku, slabije međusobno slaganje pa i izražavanje osećanja od partnera iz brakova gde oba bračna partnera rade. Jedino se ne razlikuju značajno u bračnoj koheziji.

Tabela 14. Razlika u proceni kvaliteta bračnih odnosa između partnera gde su oboje u radnom odnosu i onih gde je samo suprug u radnom odnosu (T-test).

Radni status partnera			
Skala	Oba partnera u radnom odnosu	Suprug u radnom odnosu, supruga nezaposlena	
	AS	AS	Sig.
DS	37,72	38,36	,411
Dcoh	16,18	17,02	,301
Dcon	48,50	47,43	,467
AE	9,15	9,39	,486
DAS	111,55	112,20	,794

Tabela 15. Razlika u proceni kvaliteta bračnih odnosa između partnera gde su oboje zaposleni i onih gde je samo supruga u radnom odnosu (T- test).

Radni status partnera			
Skala	Oba partnera u radnom odnosu	Supruga u radnom odnosu, suprug nezaposle	
	AS	AS	Sig.
DS	37,72	33,05	,001
Dcoh	16,18	14,86	,174
Dcon	48,50	44,54	,041
AE	9,15	8,12	,028
DAS	111,55	100,57	,013

Navedeni podaci govore o tome da zaposlenost samo jednog partnera ne utiče na doživljeni kvalitet braka ukoliko je u radnom odnosu suprug, ali se smanjuje ukoliko je on nezaposlen, a u radnom odnosu je samo žena, što se može dovesti u vezu sa tradicijom i opšteprihvaćenim predstavama o muškoj i ženskoj ulozi u bračnoj zajednici. Na taj način nije značajno za procenu kvaliteta braka ukoliko je žena nezaposlena, jer je zadužena za kućne obaveze. Nezaposlenost supruga, sa

druge strane, dovodi do toga da on nije u stanju da ekonomski obezbedi porodicu i ne ispunjava svoju tradicionalnu ulogu muža i oca. Takođe, žena može biti u takvim brakovima opterećena ujedno i poslom i kućnim obavezama, vaspitanjem dece, što se sve negativno odražava na njen doživljaj kvaliteta braka, ali i na muževljev, neposredno ili posredno.

Kada je reč o razlikama u doživljaju kvaliteta braka zavisno od finansijskog statusa porodice analiza varijanse je pokazala da u pogledu doživljenog kvaliteteta bračnih odnosa ne postoje statistički značajne razlike između grupa različitih po finansijskom statusu ($F = ,752$; $sig. = ,557$).

Detaljnijom analizom između grupa pojedinačno, pomoću t-testa, dobijena je statistički značajna razlika na subskali bračna kohezija i to između onih koji imaju izuzetno niske prihode i onih koji imaju iznad prosečne, od 60,000-100,000 (Tabela 16) i preko 100,000 dinara (Tabela 17). Naime, partneri iz brakova sa minimalnim primanjima imaju više skorove na bračnoj koheziji, kao i na subskali kvaliteta braka koja se odnosi na zajedništvo i zajedničko provođenje slobodnog vremena. Ova razlika se može objasniti time da pojedinci koji manje zarađuju, verovatno imaju i manje poslovnih obaveza a više slobodnog vremena te su češće zajedno, a i usled nedostatka novca upućeni su jedno na drugo. Sa druge strane, bolja materijalna situacija za sobom povlači veće poslovne obaveze i time udaljava partnere kako usled manjka slobodnog vremena i povećane nervoze zbog briga na poslu, tako i većom zaradom koja partnerima daje mogućnost da organizuju svoj život u skladu sa ličnim potrebama i željama, nezavisno od drugog.

Tabela 16. Razlika u bračnoj koheziji između partnera koji zarađuju do 15,000 dinara i partnera sa prihodima od 60,000–100,000 dinara (T-test).

Mesečni prihod porodice			
Skala	<i>Do 15,000 dinara</i>	<i>Od 60,000-100,000 dinara</i>	
	AS	AS	Sig.
Dcoh	18,93	15,54	,017

Tabela 17. Razlika u bračnoj koheziji partnera koji zarađuju do 15,000 dinara i partnera sa prihodima preko 100,000 dinara (T-test).

Mesečni prihod porodice			
Skala	<i>Do 15,000 dinara</i>	<i>Preko 100,000 dinara</i>	
	AS	AS	Sig.
Dcoh	18,93	15,71	,022
Dcon	52,53	45,21	,029

Takođe u slučaju samo razlika krajnjih grupa, onih najgoreg i najboljeg finansijskog statusa, čak se ispoljila i razlika na subskali Slaganje para (tabela 17). Zapravo, statistički se značajno bolje međusobno slažu partneri minimalnih primanja od onih koji zarađuju preko 100,000 dinara. I ovde je moguće da usled ujedinjenosti partnera oko rešavanja finansijskih teškoća, postoji bolje slaganje u pogledu filozofije života, prioriteta i ciljeva i mnogih drugih aspekata porodičnog života, dok materijalni komoditet može da ima za posledicu neslaganje partnera oko niza novootvorenih problema: načina provođenja slobodnog vremena, raspodele i trošenja novca, ulaganja i slično.

Međutim, iako ne postoje statistički značajne razlike između grupa s obzirom na objektivnu zaradu porodice, a i tamo gde postoje idu u prilog onih sa manjim primanjima,

da se ne bi stekla pogrešna slika o uticaju finansija na bračne odnose, ispitali smo i subjektivnu procenu vlastitog finansijskog statusa, stavkom „Nedostatak finansijskih sredstava je jedan od krupnijih problema u mom braku“. Slaganjem ili neslaganjem sa ovom tvrdnjom partneri su zapravo podeljeni u dve grupe: one koji subjektivno doživljavaju svoju finansijsku situaciju kao veliki problem i time su izloženi uticaju ekonomskog stresa i onih koji ne smatraju da je nedostatak novca problem u njihovom braku. I zaista, kada je nedostatak novca subjektivno doživljen kao problem, statistički je značajno manje zadovoljstvo u braku i razmena osećanja, pa i ukupni kvalitet braka (Tabela 18).

Tabela 18. Razlika u proceni kvaliteta bračnih odnosa u odnosu na ekonomski stres (F-test).

„Nedostatak finansijskih sredstava je jedan od krupnijih problema u našem braku“					
Skala	Potpuno se slažem		Potpuno se ne slažem		Sig.
	AS	SD	AS	SD	
Zadovoljstvo brakom	35,95	8,75	39,72	5,94	,002
Izražavanje osećanja	8,44	3,25	9,56	2,12	,004
Kvalitet braka	107,93	26,57	116,93	19,65	,021

Veoma često se ističe da neravnomerna podela kućnih poslova i obaveza, posebno kod žena, može imati loše dejstvo na doživljaj kvaliteta braka. U našem istraživanju podela kućnih obaveza je ispitivana dvema stavkama na upitniku: „Moj partner deli sa mnom kućne poslove i druge porodične obaveze“ i stavkom „Nemam dovoljnu podršku partnera u održavanju kuće“. Analiza varijanse je pokazala da na obe stavke, postoji razlika između četiri grupa, koje su nastale na osnovu stepena slaganja sa stavkom da se partneri zavisno od percipiranja ili nepodrške u obavljanju kućnih poslova međusobno značajno razlikuju na svim aspektima kvaliteta bračnih odnosa.

Sledeće tabele pokazuju statistički značajnu razliku u prosečnom doživljaju kvaliteta braka i njegovih aspekata kod žena (Tabela 19) i muškaraca (Tabela 20) zavisno od ravnomerne ili neravnomerne podele kućnih obaveza.

Tabela 19. Razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa kod žena u odnosu na podelu kućnih poslova i obaveza (T-test).

„Nemam dovoljnu podršku partnera u održavanju kuće“			
Skala	Potpuno se slažem	Potpuno se ne slažem	Sig.
	AS	AS	
DS	30,78	40,10	,000
Dcoh	12,81	18,22	,000
Dcon	36,14	52,83	,000
AE	7,36	9,89	,000
DAS	87,08	121,03	,000

Tabela 20. Razlike u proceni kvaliteta bračnih odnosa kod muškaraca u odnosu na podelu kućnih poslova i obaveza (T-test).

„Moj partner deli sa mnom kućne poslove i druge porodične obaveze“			
Skala	Potpuno se slažem	Potpuno se ne slažem	Sig.
	AS	AS	
DS	39,03	30,19	,000
Dcoh	17,29	10,75	,000
Dcon	50,26	37,00	,000
AE	9,47	7,19	,001
DAS	116,06	85,12	,000

Kvalitet braka bitno zavisi od ravnopravne podele obaveza i poslova među partnerima, i najviši je gde su partneri zadovoljni učešćem i angažovanjem drugog, a znatno niži tamo gde jedan od partnera, ne nužno žena kao što se četo navodi, već bilo koji partner, percipira da je podela obaveza neravnomerna, na njegovu štetu.

Zaključak

Polazeći od pretpostavke da je partnerstvo zasebna i važna dimenzija ličnog postignuća i porodičnog funkcionisanja, od čijeg kvaliteta suštinski zavisi održavanje ili rušenje cele porodične konstrukcije (Bobić, 2008), u ovom radu smo pokušali da ispitamo da li stepen obrazovanja partnera i njihova edukativna homogamija, kao i radni i finansijski status dovode do razlika u doživljenom kvalitetu bračnih odnosa. Naši rezultati ukazuju da postoje razlike u doživljaju kvaliteta braka između partnera različitog obrazovnog nivoa. Naime, slabo obrazovani pojedinci, pojedinci sa srednjom stručnom spremom i visoko obrazovani u preoseku se ne razlikuju značajno po doživljaju kvaliteta braka. Takođe, bračna heterogamija, tj. velike razlike u stepenu obrazovanja, nezavisno od toga ko je od partnera obrazovaniji, ne dovode do nižeg kvaliteta bračnih odnosa i pojedinci iz navedenih dijada ne razlikuju se po percipiranom kvalitetu bračnih odnosa u odnosu na bračne partnere koji su istog obrazovnog nivoa. Nadalje, vlastita i partnerova zaposlenost donekle imaju uticaj na kvalitet braka. Nezaposlene žene i parovi u kojima su oba partnera nezaposlena pokazuju veći stepen izražavanja osećanja, bolju bračnu koheziju i zadovoljstvo u braku. Iako paradoksalan nalaz, on se može objasniti činjenicom da nezaposleni partneri imaju više slobodnog vremena, upućeniji su jedno na drugo, nisu opterećeni poslovnim obavezama, ali pre svega činjenicom da je verovatno reč o partnerima koji su kraće u braku, te je usled kraćeg bračnog staža bolji njegov kvalitet. Isto tako naši nalazi ukazuju da je manje zadovoljstvo u brakovima gde je zaposlena žena a muž nezaposlen i najniži kvalitet bračnih odnosa kod penzionera. Pored zaposlenosti partnera i podele rada u domaćinstvu ima značaja za percepciju kvaliteta braka i kvalitet braka je značajno viši kod partnera koji podelu kućnih poslova procenjuju kao pravednu i gde je pojedinac zadovoljan učešćem partnera. Kada je reč o finansijskom statusu, naši nalazi potvrđuju da ekonomski stres i percepcija vlastitog materijalnog stanja kao prilično lošeg dovodi do pada zadovoljstva u braku i njegovog ukupnog kvaliteta. Sa druge strane dobili smo da i visoka primanja dovode do razlika u doživljenom kvalitetu braka i da partneri sa visokim prihodima pokazuju slabiju bračnu koheziju, zajedništvo i međusobno slaganje u odnosu na partnere sa nižim prihodima.

Pored ispitanih determinanti kvaliteta braka, naravno, postoji ogroman broj i drugih činilaca, kako individualnih, tako i interpersonalnih i socijalnih za koje su istraživanja pokazala da imaju svoj uticaj na doživljaj kvaliteta braka, a mi se njima u ovom radu nismo posebno bavili, a valjalo bi to učiniti u budućim analizama. Takođe, sve ove varijable od značaja u svakoj konkretnoj bračnoj dijadi različite su, interferiraju jedna sa drugom i tek u svojoj kombinaciji određuju percepciju kvaliteta braka. Ipak, uza svu opasnost od generalizovanja, korisno je ukazati na određene činioce koji mogu pozitivno ili pak negativno delovati na brak, njegov kvalitet i stabilnost što smo mi navedenim radom i učinili.

Literatura

1. Blair, S. L. (1998). Work Roles, Domestic Roles, and Marital Quality: Perceptions of Fairness Among Dual-Earner Couples. *Social Justice Research*, 11(3): 313–335
2. Blair, S. L. (1993). Employment, family, and perceptions of marital quality among husbands and wives. *Journal of family issues*, 14: 189–212.
3. Blair, S. L., Johnson, M.P. (1992). Wives' Perceptions of the Fairness of the Division of Household Labor: The Intersection of Housework and Ideology. *Journal of Marriage and Family*, 54(3): 570–581.
4. Bobić, M. (2008). O intimnosti u partnerstvu/braku – ljubav, konflikti, odlučivanje u bitnim domenima svakodnevnice. U Sreten Vujović (pripred.) *Društvo rizika : promene, nejednakosti socijalni problemi u današnjoj Srbiji*, Beograd: ISI FF i Čigoja štampa.
5. Booth, A., Brinkerhoff, D. B., White, L. K. (1984). The Impact of Parental Divorce on Courtship. *Journal of Marriage and Family*, 46(1): 85–94.
6. Čudina-Obradović, M. I Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
7. Greenstein, T. N. (1996). Husbands' Participation in Domestic Labor: Interactive Effects of Wives' and Husbands' Gender Ideologies. *Journal of Marriage and Family*, 58(3): 585–595.
8. Greenstein, T. N. (1995). Gender Ideology, Marital Disruption, and the Employment of Married Women. *Journal of Marriage and Family*, 57(1): 31–42.
9. Hallinan, M. T. (2000) *Handbook of the sociology of education* New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
10. Kippen, R., Yu, P. (2009). *What's love got to do with it? Homogamy and dyadic approaches to understanding marital instability*. Paper presented at the Biennial HILDA Survey Research Conference, 16–17 July 2009, Melbourne.
11. Kroska, A. (2003). Investigating Gender Differences in the Meaning of Household Chores and Child Care. *Journal of Marriage and Family*, 65(2): 456–473.
12. Larson, J.H., Holman, T. B. (1994). Premarital Predictors of Marital Quality and Stability. *Family Relations*, 43(2): 228–237.
13. Larson, J. H. 1984. The effect of husband's unemployment on marital and family relations in blue-collar families. *Family Relations*, 33: 503–511.
14. Lavee, Y and Katz, R. (2002). Division of Labor, Perceived Fairness, and Marital Quality: The Effect of Gender Ideology. *Journal of Marriage and Family*, 64(1): 27–39.
15. Lewin, A. C. (2005). *Matches and Mismatches: Homogamy and Divorce in Israel*. Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, 12 August 2005, Philadelphia.
16. Milić, A. (2001). *Sociologija porodice - kritika i izazovi*, Beograd: Čigoja štampa
17. Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 43: 141–151.
18. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (1998). Bračna kvaliteta: Poimanje, uzroci i posljedice. *Društvena istraživanja*, 7: 659–682.
19. Pimentel, E. E. (2000). Just How Do I love thee? Marital relations in urban China. *Journal of Marriage and the Family*, 62(1): 32–47.

21. Pina, D. L., Bengtson, V. L. (1993). The Division of Household Labor and Wives' Happiness: Ideology, Employment, and Perceptions of Support. *Journal of Marriage and Family*, 55(4): 901–912.
22. Rogers, S. J., Amato, P. R. (2000). Have Changes in Gender Relations Affected Marital Quality? *Social Forces*, 79(2): 731–753.
23. Rogers, S. J. (1996). Mothers' Work Hours and Marital Quality: Variations by Family Structure and Family Size. *Journal of Marriage and Family*, 58(3): 606–617.
24. Spanier, G. B. (1979). Measuring dyadic adjustment: new scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38: 15–28.
25. Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38: 15–28.
26. Voydanoff, P. (1990). Economic distress and family relations: A review of the eighties. *Journal of Marriage and the Family*, 52: 1099–1115.

Milica Tošić

DIFERENCES IN EXPERIENCE IN THE MARITAL QUALITY OF PARTNERS WITH DIFFERENT LEVELS OF EDUCATION, EMPLOYMENT AN FINANCIAL STATUS

Abstract

The problem of the study is examining the differences in the marital quality of partners with different levels of education, employment and financial status. The study sample was convenient and composed of 400 spouses, ie. 200 married couples. Data on education, employment and financial status have been collected by a questionnaire on sociodemographic variables created for research purposes, while the quality of marriage was operationalized by the dyadic adjustment scale - DAS (Spanier, 1979). The results showed no difference in the perception of the marital quality depending on the level of partners' education. Even the enormous differences in education between partners do not lead to differences in the perception of the quality of marriage. Unemployed women were more satisfied in marriage, while men experience no difference in the quality of marriage according to their own employment status. However, in dyads where a wife is employed and husband is not the quality of marriage is lower. Finally, retirees have significantly lower perception of the quality of marriage in relation to all other respondents. In addition to the division of labor at work, the household division of labor is also very important for the perception of the marital quality and the quality of marriage is higher when partners perceive the division of housework as fair and when they are satisfied with the participation of the partner in the housework. Finally, the economic stress leads to the differences in the perception of the quality of marriage. Partners who believe that they do not possess enough money for their needs have significantly lower marital quality. On the other hand, high incomes can also lead to many differences by reducing dyadic cohesion and partners' concordance.